

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.3.38>

КРИМІНАЛЬНЕ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ОСОБИ, ПЕРСОНАЛЬНІ ДАНІ ЩОДО ЯКОЇ НЕ ВІДОМІ

Патрелюк Д.А.,

кандидат юридичних наук, докторант,

Донецький державний університет внутрішніх справ

ORCID: 0000-0002-7300-4905

Патрелюк Д.А. Кримінальне переслідування особи, персональні дані щодо якої не відомі.

Вказано, що на сьогодні проблемним аспектом у діяльності сторони обвинувачення є кримінальне переслідування особи, персональні дані щодо якої не відомі. Чинний кримінальний процесуальний закон майже не передбачає процедури поводження з особою, персональні дані якої не відомі у контексті кримінального переслідування. Підсумовано, що відсутність анкетних даних щодо особи, яка обґрунтовано підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення створює невинновдані перешкоди для здійснення ефективного кримінального переслідування. Проблематика відсутності відомостей щодо персональних (анкетних) даних підозрюваної особи у кримінальному переслідуванні розглянута у двох аспектах: необхідність здійснення кримінального переслідування не дивлячись на відсутність інформації щодо персональних (анкетних) даних підозрюваного; необхідність належного забезпечення прав, свобод і законних інтересів підозрюваного в незалежності від наявності/відсутності інформації щодо його персональних (анкетних) даних. Визначено, що за наявності законних підстав (обґрунтованої підозри у вчиненні кримінального правопорушення), незалежно від того, відомі анкетні дані особи чи ні, особа має переслідуватись у законний спосіб. Аргументовано, що кримінальний процесуальний закон має передбачати можливість проведення усіх слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, які є необхідними для кримінального переслідування без прив'язки до персональних даних підозрюваного. Доведено, що відсутність інформації щодо анкетних даних особи, щодо якої здійснюється кримінальне переслідування не має бути перешкодою для здійснення щодо такої особи обвинувальної діяльності. Проблематику кримінального переслідування особи, персональні дані щодо якої невідомі пропонуємо вирішувати шляхом присвоєння останній фіктивного імені. Присвоєння фіктивного імені підозрюваному може оформлюватись відповідною постановою слідчого/дознавача. У подальшому така особа, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, зможе повноцінно користуватися процесуальними права та реалізовувати законні інтереси у кримінальному провадженні.

Ключові слова: кримінальне переслідування, досудове розслідування, підозрюваний, встановлення особи, анкетні дані, персональні дані, забезпечення прав.

Patrelyuk D.A. Criminal prosecution of a person whose personal data is not known.

It is indicated that today a problematic aspect in the activities of the prosecution is the criminal prosecution of a person whose personal data is not known. The current criminal procedural law almost does not provide for procedures for dealing with a person whose personal data is not known in the context of criminal prosecution. It is concluded that the lack of personal data on a person who is reasonably suspected of committing a criminal offense creates unjustified obstacles to effective criminal prosecution. The issue of the lack of information on the personal (questionnaire) data of a suspected person in criminal prosecution is considered in two aspects: the need to carry out criminal prosecution despite the lack of information on the personal (questionnaire) data of the suspect; the need to properly ensure the rights, freedoms and legitimate interests of the suspect regardless of the presence/absence of information on his personal (questionnaire) data. It is determined that if there are legal grounds (reasonable suspicion of committing a criminal offense), regardless of whether the personal data of the person is known or not, the person should be prosecuted in a lawful manner. It is argued that the criminal procedural law should provide for the possibility of conducting all investigative (search) and other procedural actions that are necessary for criminal prosecution without reference to the personal data of the suspect. It is proven that the lack of information on the personal data of the person against whom criminal prosecution is being carried out should not be an obstacle to the implementation of prosecution activities against such a person. We propose to solve the problem of criminal prosecution of a person whose personal data is unknown by assigning the latter a fictitious name. Assigning a fictitious name to a suspect can be formalized by

a corresponding resolution of the investigator. In the future, such a person suspected of committing a criminal offense will be able to fully exercise procedural rights and exercise legitimate interests in criminal proceedings.

Key words: criminal prosecution, pre-trial investigation, suspect, identification, personal data, ensuring rights.

Постановка проблеми. Кримінальна процесуальна форма проведення окремих процесуальних та слідчих (розшукових) дій характеризується високим ступенем формалізованості, що створює не виправдані перешкоди у легальній діяльності органів кримінального переслідування. Формалізм у діяльності органів кримінального переслідування є негативним явищем, яке породжує ряд труднощів там, де їх не має бути та мінімізує ініціативу сторони обвинувачення у ході кримінального переслідування. Станом на сьогодні, проблемним аспектом у діяльності сторони обвинувачення є кримінальне переслідування особи, персональні дані щодо якої не відомі. Чинний кримінальний процесуальний закон майже не передбачає процедури поведінки з особою, персональні дані якої не відомі у контексті кримінального переслідування.

З огляду на вищевказане, виникає необхідність у розробленні дієвих інструментів кримінального переслідування осіб, персональні дані щодо яких не відомі.

Метою даної статті є аналіз чинного кримінального процесуального законодавства та положень доктрини кримінального процесу на предмет пошуку легальних можливостей сторони обвинувачення переслідувати особу, персональні дані щодо якої невідомі.

Стан опрацювання проблематики. Проблема встановлення особи підозрюваного у ході кримінального переслідування була предметом наукових праць таких вчених, як: О.П. Бойко, Т.О. Лоскутов, Ю.В. Мантуляк, М.М. Потоцький, А.П. Черненко, Д.О. Шингарьов, А.Г. Шиян та інших. Вченими запропоновано різні підходи до вирішення даного питання. Проте, на сьогодні, відсутня єдність думок у питанні процедури ідентифікації підозрюваного, персональні дані якого є невідомими та порядку забезпечення прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, персональні дані якого є невідомими під час кримінального переслідування.

Виклад основного матеріалу. Проблематику кримінального переслідування особи, персональні дані щодо якої достеменно не відомі органам кримінального переслідування не можна назвати новою.

Питання поведінки з такими особами у контексті кримінального переслідування є настільки нагальним, що окремі дослідники пропонують навіть радикальні зміни до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), якими передбачити у останньому окрему главу з назвою «Процедура встановлення особи, коли її анкетні дані невідомі», у якій окреслити статті з процедурою встановлення особи в залежності від її статусу у кримінальному провадженні: 1. «Процедура встановлення особи свідка та потерпілого»; 2. «Процедура встановлення особи підозрюваного» (О.П. Бойко) [1, с. 244]. Схожу позицію займає Ю.В. Мантуляк, який пропонує доповнити КПК України відповідною главою, у якій передбачити особливості здійснення кримінального провадження щодо неідентифікованих осіб [2, с. 238].

Виконання завдання кримінального провадження (визначено у ст. 2 КПК України) охоплює обов'язок органів кримінального переслідування охороняти права, свободи та законні інтереси учасників кримінального провадження, слідкувати за тим, щоб жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [3]. Як бачимо, такі загальні обов'язки органів кримінального переслідування не містять виключень щодо осіб, персональні дані яких є невідомими.

Аналізуючи кримінальне процесуальне законодавство України, О.П. Бойко акцентує увагу на тому, що однією з обов'язкових умов притягнення до кримінальної відповідальності є встановлення особи [1, с. 238].

В більшості випадків особа підозрюваного встановлюється такими способами: ознайомлення зі змістом документів, які встановлюють особу, підозрюваний самостійно називає свої персональні дані, які в подальшому перевіряють через відповіді бази даних. В окремих випадках задля ідентифікації особи підозрюваного застосовуються можливості дактилоскопіювання. Однак, що робити представникам сторони обвинувачення, якщо підозрюваний не має при собі відповідних документів, свої анкетні дані називати відмовляється, а перевірка особи підозрюваного через різні бази даних та обліки не дала позитивного результату?

Право не свідчити (надавати пояснення, показання) що себе є конституційним правом особи та охоплюється таким основоположним правом підозрюваного як право на захист. Відповідно до п. 4 ч. 3 ст. 42 КПК України підозрюваний має право не говорити нічого з приводу підозри проти нього, обвинувачення або у будь-який момент відмовитися відповідати на запитання [3].

Конституційне право особи не давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів у вузькому розумінні є закріплені нормами Конституції України та інших нормативно-правових актів України можливості особи не давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, що становлять правовий привілей особи та гарантію права на захист від звинувачення у вчиненні правопорушень [4, с. 209].

Проблематика відсутності відомостей щодо персональних (анкетних) даних підозрюваної особи у кримінальному переслідуванні буде розглядатись у двох аспектах: необхідність здійснення кримінального переслідування не дивлячись на відсутність інформації щодо персональних (анкетних) даних підозрюваного; необхідність належного забезпечення прав, свобод і законних інтересів підозрюваного в незалежності від наявності/відсутності інформації щодо його персональних (анкетних) даних.

1. Необхідність здійснення кримінального переслідування не дивлячись на відсутність інформації щодо персональних (анкетних) даних підозрюваного. Звертаючи увагу на законне право підозрюваного «мовчати» та відсутність юридичної відповідальності за відмову надавати свої персональні дані, за твердженням Д.О. Шингарьова цілком імовірно є ситуація, за якої підозрюваний відмовляється самостійно повідомити свої анкетні дані, при цьому жодних осіб, які могли б посприяти у встановленні його особи, не виявлено, а інформація, що міститься в дактилокартах, вказує на те, що така особа не була піддана дактилоскопіюванню. Ще більше ускладнюється ситуація, коли така особа є іноземцем та нелегально перебуває на території України. З огляду на це виконання вимоги закону щодо встановлення особи допитуваного підозрюваного фактично стає неможливим [5, с. 119]. Це саме стосується й участі запідозреної особи у інших слідчих (розшукових) діях.

Аналізуючи процесуальний порядок здійснення кримінального процесуального затримання М.М. Потоцький пише, що якщо поглянути на процес затримання з різних боків, анкетні дані затриманої особи на первісному етапі розслідування для уповноваженої службової особи не відіграють визначальної ролі. Фактично є особа, яку законно було затримано. Здебільшого на першочерговому етапі розслідування немає різниці як її звати [6, с. 61]. Якщо брати до уваги лише одну процесуальну дію – затримання особи, такий висновок виглядає доцільно та логічно, однак якщо дивитись на ситуацію ширше, так би мовити у перспективу кримінального переслідування особи, яку затримано за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, то тут вже виникає необхідність її ідентифікації хоча б для цілей виключно цього кримінального переслідування.

Не маючи у розпорядженні відомостей щодо персональних даних підозрюваного, сторона обвинувачення може здійснити кримінальне процесуальне затримання, зазначивши у протоколі затримання докладний опис такої особи та долучити її фотознімок (ч. 5 ст. 208 КПК України) [3]. Ось на цьому в цілому й завершуються легальні дії сторони обвинувачення з підозрюваним, персональні дані якого не відомі. В подальшому, для складення повідомлення про підозру, необхідно мати у розпорядженні анкетні відомості особи (прізвище, ім'я, по батькові, дату та місце народження, місце проживання, громадянство), яка повідомляється про підозру (п. 2 ч. 1 ст. 277 КПК України), для складення обвинувального акту необхідно також знати анкетні відомості обвинуваченого (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство) (п. 2 ч. 2 ст. 291 КПК України) [3].

Оскільки повідомлення може бути тільки письмовим документом, існують необхідні реквізити щодо його вірного заповнення. Дотримання вказаних вимог процесуального документа та його правильне складення є запобіганням оскаржити таке повідомлення в технічному плані, посилаючись на відсутність одного з елементів підозри [7, с. 229].

З огляду на вищевказане можна підсумувати, що відсутність анкетних даних щодо особи, яка обґрунтовано підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення створює невинуваті перешкоди для здійснення ефективного кримінального переслідування.

Навіть для участі у слідчих (розшукових) діях особу підозрюваного необхідно певним чином ідентифікувати, забезпечити можливість реалізації його прав і законних інтересів. Наприклад, кримінальне переслідування може розпочатись з проведення такої процесуальної дії, як затримання особи. Вже на цьому етапі, на практиці, можуть виникнути певні перепони на шляху діяльності сторони обвинувачення, якщо персональні дані затриманої особи є невідомі. На подальшому етапі досудового кримінального провадження виникає необхідність у здійсненні слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних, які є частиною кримінального переслідування. Такими слідчими (розшуковими)/процесуальними діями можуть бути: особистий обшук, відбирання біологічних зразків, освідування, допит, пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент, обшук житла чи іншого володіння особи тощо. Йдеться до того, що органам кримінального переслідування конче необхідно «мати у арсеналі» процесуальний порядок ідентифікації особи, підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення, персональні дані щодо якої невідомі.

Окремі дослідники пропонують передбачити у КПК України спеціальну процедуру на випадок, коли встановити достовірно персональні дані затриманого (підозрюваного) не виявилось можливим. Так, А.П. Черненко, А.Г. Шиян пропонують передбачити у кримінальному процесуальному законі спеціальні підстави для затримання та застосування безальтернативного запобіжного заходу – тримання під вартою. На думку дослідників такий підхід сприятиме диспозитивній можливості реалізувати свої права затриманим та надасть органам досудового розслідування можливість протидіяти спробам правопорушника уникнути кримінальної відповідальності [8, с. 266-267].

Дещо протилежну позицію займає Д.О Шингарьов, зазначивши, що надання вигаданих анкетних даних підозрюваному не повинно жодним чином обмежувати його процесуальних прав, зокрема права на захист. У випадках, коли підозрюваний з вигаданими даними виявить бажання залучити захисника самостійно або заявить клопотання про залучення захисника слідчим або прокурором, у документах, що підтверджують повноваження захисника, зокрема ордері та договорі або дорученні органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги, можна відобразити вигадані ім'я, прізвище та по батькові підзахисного [5, с. 122]. Ключовою тут є теза про те, що така ситуація не повинна жодним чином обмежувати процесуальних прав підозрюваного.

Видається, що пропозиція щодо передбачення у кримінальному процесуальному законі спеціальної підстави для застосування безальтернативного запобіжного заходу – тримання під вартою є створенням можливості застосування до підозрюваного необґрунтованого процесуального примусу як санкції за небажання держави забезпечити належне дотримання прав і законних інтересів підозрюваного, достовірні персональні дані якого встановити не вдалось можливим.

А.П. Черненко, А.Г. Шиян пишуть, що у випадку неможливості ідентифікувати особу за її персональними даними такій особі треба надавати відповідний номер, наприклад, «Особа_73» чи «Особа_735» тощо. До того ж, ці номери повинні відповідати відповідному номеру Реєстру. Для цього у Реєстрі повинен бути передбачений відповідний розділ – «Реєстр осіб, які затримані за вчинення кримінального правопорушення та відмовилися назвати свої анкетні дані» або «Примусова реєстрація осіб». Такий підхід дасть змогу усунути можливість дублювання умовних даних затриманих та можливість повторної їх централізованої ідентифікації за повторне затримання за вчинення кримінального правопорушення. Та й ведення такого Реєстру не потребуватиме окремого фінансування, що дасть змогу заощадити державні кошти. У разі встановлення дійсних даних затриманого під час подальшого досудового розслідування, якому був присвоєний номер, як особі, дійсні дані якої не називала, то цей номер не видаляється, а у «Реєстрі осіб, які затримані за вчинення кримінального правопорушення та відмовилися назвати свої анкетні дані» необхідно буде зробити вказівку її анкетних даних [8, с. 268].

Прихильником позиції щодо надання неідентифікованим затриманим особам фіктивного імені є й М.М. Потоцький, який вважає позитивним запровадження механізму присвоювання затриманій особі фіктивного імені, на кшталт з американського досвіду – «Джон До/Джейн До». Фіктивне ім'я може заноситись до відповідної бази даних з описом такої особи, її фотокарткою, дактилокартою, переліком особливих прикмет, тощо [6, с. 180]. Звісно що не обов'язково це має бути «Джон До/Джейн До». Може використовуватись будь-яке розповсюджене українське ім'я, однак вважається, що вищевказані пропозиції типу «Особа_73» чи «Особа_735» є більш вдалим.

Ідея щодо створення реєстру підозрюваних осіб, персональні дані яких не вдалося встановити в цілому виглядає прийнятною, однак убачається, що заповнення такого реєстру потребує ресурсів, відповідного матеріально-технічного забезпечення (що не завжди є в наявності особливо при здійсненні кримінального переслідування в умовах воєнного стану) що неминуче знизить ефективність кримінального переслідування.

Ми пропонуємо максимально простий порядок ідентифікації підозрюваного, персональні дані якого не відомі. На першочерговому етапі така ідентифікація буде застосовуватись для цілей конкретного кримінального переслідування. Більш детально про пропозиції щодо ідентифікації підозрюваного, персональні дані якого не відомі буде на наступних сторінках даного дослідження.

Варто підсумувати, що в незалежності від того, відомо чи не відомо органам кримінального переслідування персональні дані підозрюваної особи, переслідування має все одно відбуватись, при цьому не зустрічаючи будь-яких перепон нормативного характеру. Кримінальний процесуальний закон повинен передбачати можливість проведення усіх слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, які є необхідними для кримінального переслідування без прив'язки до персональних даних підозрюваного. Таким чином, відсутність інформації щодо анкетних даних особи, щодо якої здійснюється кримінальне переслідування не має бути перешкодою для здійснення щодо такої особи обвинувальної діяльності.

2. Необхідність належного забезпечення прав, свобод і законних інтересів підозрюваного в незалежності від наявності/відсутності інформації щодо його персональних (анкетних) даних. Право підозрюваного називати свої дані частково або повідомляти неправдиві дані визнавалося у дореволюційні часи і гарантується сьогодні як прояв *favor defensionis* (преваг захисту) [5, с. 122].

Свобода людини від самовикриття можлива тільки в процесі його законного переслідування з боку органів правосуддя, а отже і реалізація такого права залежить тільки від цих органів. При чому органи внутрішніх справ займають центральне місце, оскільки саме на них закон покладає обов'язок роз'яснення громадянам цього права, а значить – покладає відповідальність і за його реалізацію [4, с. 168].

Слушно зазначає Д.О. Шингарьов про те, що кримінальні процесуальні відносини, в яких бере участь підозрюваний, особа якого не встановлена, в обов'язковому порядку повинні бути врегульовані на законодавчому рівні. Однак у регламентації цих відносин акцент має робитися не на формальному наділенні посадових осіб правом надавати вигадані анкетні дані підозрюваному, а на додержанні вимог такої загальної засади кримінального провадження, як верховенство права, зміст якої полягає в тому, що саме людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави (ст. 8 КПК України) [5, с. 120].

На наше переконання кримінальне переслідування завжди є персоніфікованою діяльністю. У своїх дослідженнях початковий момент кримінального переслідування ми пов'язуємо з виникненням у органів кримінального переслідування необхідності забезпечення прав і свобод особи, яка переслідується. Кримінальне переслідування є завжди персоніфікованим, навіть у разі, коли достеменно персональні дані підозрюваного не відомі. Необхідність забезпечення прав і свобод особи виникає у момент, коли дії сторони обвинувачення мають обвинувальний ухил щодо конкретної особи. Відповідно, початком кримінального переслідування слід вважати здійснення першої процесуальної дії обвинувальної спрямованості по відношенню до конкретної особи, при цьому такий початковий момент не завжди залежить від моменту офіційного повідомлення про підозру, оскільки фактично, кримінальне переслідування може здійснюватись й до повідомлення про підозру та, в окремих випадках, навіть до внесення відомостей до ЄРДР [9, с. 426-427]. Необхідність забезпечення прав і свобод виникає у разі, коли органи кримінального переслідування знаходять зв'язок між конкретною особою (при цьому її персональні дані не мають значення) та фактом вчинення кримінального правопорушення.

А.П. Черненко, А.Г. Шиян пишуть, що право особи не давати показання проти себе, членів сім'ї чи близьких родичів надається такій особі виключно з метою захисту її законних інтересів, а не ухилення від відповідальності. Не називати свої анкетні дані органам досудового розслідування затриманим за вчинення кримінального правопорушення не можуть бути віднесені до законних інтересів затриманого, така поведінка затриманого є протиправною і цілком справедливо може бути віднесена до обставин, які обтяжують покарання, передбачених ст. 67 Кримінального кодексу України (далі – КК України), бо цим особа вказує на бажання уникнути відповідальності та продовжити її надалі [8, с. 266]. На наш погляд, такі позиції є дещо спірними та потребують більш детального аналізу.

Не точною виглядає теза щодо не віднесення до законних інтересів право запідозреної особи не називати свої анкетні дані. Вивчаючи категорію «законні інтереси» Т.О. Лоскутов відзначає, що існують інтереси, які не отримали нормативного закріплення. Прикладами таких інтересів у кримінальному процесі є: законний інтерес цивільного позивача щодо повного відшкодування завданої йому матеріальної шкоди; законний інтерес підозрюваного, обвинуваченого (підсудного) захищатися всіма не забороненими законом засобами від кримінального переслідування; законний інтерес особи у статусі свідка не стати переслідуваним учасником кримінального провадження; законний інтерес особи у набутті статусу обвинуваченого, коли щодо неї є досить доказів, які вказують на вчинення злочину; законний інтерес особи у найскорішому набутті статусу потерпілого після заподіяння їй злочином моральної, фізичної або майнової шкоди тощо. Зазначені законні інтереси не закріплюються у кримінально-процесуальному законі, але узгоджуються із «духом» та основоположними ідеями кримінально-процесуального права (справедливість, неупередженість, всебічність, повнота, рівність, гуманність, змагальність тощо). Виходячи за нормативні межі кримінально-процесуального закону, законні інтереси учасників кримінального процесу спрямовуються на реалізацію особистих правомірних потреб, можливість задоволення яких не передбачена законом як відповідних прав [10, с. 272].

Так, підозрювана особа має право на захист, реалізуючи його у визначений законом спосіб. Не називати свої анкетні дані органам досудового розслідування є саме законним інтересом затриманої/підозрюваної особи, хоча останнє й не передбачене у кримінальному процесуальному законі як

міра дозволеної поведінки, разом з тим такий спосіб захисту від кримінального переслідування є не забороненим. З огляду на загальнодозвільний тип правового регулювання кримінально-процесуальної діяльності сторони захисту, така поведінка є правомірною до тих пір, поки не буде визнана протиправною.

Рациональне зерно є в думці В.В. Бережанської, яка уважає, що право особи не давати показання і пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів припускає не лише відмову від дачі показань, що мають прямо інкримінуючий характер, а й поширюється на відомості про будь-які інші факти, що можуть прямо чи побічно, безпосередньо чи опосередковано бути використані проти інтересів зацікавлених осіб, а також містить право на відмову від надання прокурору, органам досудового розслідування, слідчому судді або суду інших доказів [4, с. 117-118].

Ч. 1 ст. 67 КК України не містить у переліку обставин, які обтяжують покарання, такої підстави як «підозрюваний не назвав свої персональні (анкетні) дані органам досудового розслідування». Такий перелік є виключним та не підлягає розширеному тлумаченню. Уявімо, навіть якщо така підстава й містилася б у переліку, визначеному ч. 1 ст. 67 КК України. Скоріш за все це суттєво не вплинуло б на ситуацію. Застосування примусу до підозрюваного з метою примусити останнього говорити, є явно протиправним. А добровільне надання підозрюваним своїх персональних даних, що у подальшому може погіршити його становище (наприклад: допити рідних, обшуки у місцях мешкання, з'ясування інформації про попередню злочинну діяльність тощо) суперечить правовій природі статусу підозрюваного. Більш того, відповідно до кримінального процесуального закону підозрюваний не несе відповідальності за надання завідомо неправдивих показань (іншими словами під час кримінального переслідування підозрюваний може законно брехати), не говорячи вже про надання правдивих персональних даних щодо своєї особи.

Д.О. Шингарьов пише, що в умовах коли анкетні дані підозрюваного/обвинуваченого не встановлені, не може йтися про додержання вимоги законності під час здійснення кримінального провадження [5, с. 119]. Це пояснюється тим, що чинний кримінальний процесуальний закон в більшості випадків не містить відповідних процедур поводження з особами, персональні дані яких не встановлені. Правий є М.М. Потоцький, який вказує, що національним законодавством має бути передбачений чіткий діючий механізм притягнення до кримінальної відповідальності, осіб, анкетні дані яких невідомі. За належної дії такого механізму затриманому, а в подальшому підозрюваному/обвинуваченому, не буде сенсу замовчувати свої персональні дані [6, с. 62].

Процедура ідентифікації (присвоєння фіктивного імені) підозрюваного має бути максимально практичною, що надасть можливість залучати підозрюваного до будь-яких слідчих (розшукових) дій та максимально ефективною при забезпеченні прав, свобод і законних інтересів підозрюваного.

Ю.В. Мантуляк пропонує повноваження щодо присвоєння підозрюваному анкетних відомостей надати прокурору, передбачивши у такому випадку право прокурора прийняти процесуальне рішення у формі мотивованої постанови про присвоєння умовних анкетних відомостей. Також автор вважає за доцільне визначити граничні строки винесення таких постанов у випадку затримання особи та у випадку, коли особа перебуває на волі, проте наявні обґрунтовані сумніви у тому, що будуть встановлені її анкетні відомості [2, с. 239]. Такі пропозиції є слушними, однак нами вони підтримуються не повністю.

Ми також пропонуємо присвоєння фіктивного імені підозрюваному оформлювати відповідною постановою. Однак, якщо вже й впроваджувати такий правовий механізм у життя, то останній має бути максимально практичним, оскільки такі пропозиції направлені на підвищення ефективності кримінального переслідування, а не навпаки. На наше переконання, таку постанову повинен мати право приймати слідчий/дознавач. Перевагами такої пропозиції є те, що дане рішення не потребує додаткового узгодження та може бути прийнято відразу на місці події.

У подальшому, якщо персональні дані такого підозрюваного будуть з'ясовані, слідчий/дознавач має винести відповідну постанову, якою «ототожнити» особу з фіктивним іменем з особою, персональні дані якої стало відомо. Такі пропозиції потребують комплексних змін до кримінального процесуального закону, а отже й ґрунтовних наукових розвідок у даному напрямі, оскільки процедура кожної слідчої (розшукової) та процесуальної дії, які можуть здійснюватись у перебігу кримінального переслідування повинна передбачати можливість участі підозрюваного, персональні дані якого є невідомі та забезпечувати можливість підозрюваного користуватись усім комплексом прав, свобод і законних інтересів.

Висновки. За наявності законних підстав (обґрунтованої підозри у вчиненні кримінального правопорушення), незалежно від того, відомі анкетні дані особи чи ні, особа має переслідуватись у законний спосіб. Кримінальний процесуальний закон має передбачати можливість проведення усіх слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, які є необхідними для кримінального пересліду-

вання без прив'язки до персональних даних підозрюваного. Відсутність інформації щодо анкетних даних особи, щодо якої здійснюється кримінальне переслідування не має бути перешкодою для здійснення щодо такої особи обвинувальної діяльності.

Проблематику кримінального переслідування особи, персональні дані щодо якої невідомі пропонуємо вирішувати шляхом присвоєння останній фіктивного імені. Присвоєння фіктивного імені підозрюваному може оформлюватись відповідною постановою слідчого/дознавача. У подальшому така особа, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, зможе повноцінно користуватися процесуальними права та реалізовувати законні інтереси у кримінальному провадженні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бойко О.П. Проблеми встановлення особи під час кримінального провадження. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка*. 2023. Вип. 1 (101). С. 238–248.
2. Мантуляк Ю.В. Окремі питання встановлення анкетних відомостей підозрюваного (обвинуваченого) у кримінальному провадженні. 2023. С. 237–240. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4d29870a-8d96-49fa-8d90-9f074e3d592e/content> (дата звернення 13.07.2025).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон від 13.04.2012. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 12.07.2025).
4. Бережанська В.В. Конституційне право особи не давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів та його забезпечення в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2019. 260 с.
5. Шингарьов Д.О. Особливості проведення допиту підозрюваного, особа якого не встановлена. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. № 4. С. 117–124.
6. Потоцький М.М. Затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення: дис. ... докт. філософії: 12.00.09. Кропивницький, 2022. 275 с.
7. Муляр Г.В., Ховпун О.С., Часова Т.О. Механізм оскарження повідомлення про підозру як засіб захисту прав підозрюваної особи. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 3. С. 228–233.
8. Черненко А.П., Шиян А.Г. Проблеми встановлення особи затриманого за вчинення кримінального правопорушення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 263–271.
9. Патрелюк Д.А. Законодавчі положення та теоретичні уявлення щодо сутності кримінального переслідування: історичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія «Право». 2025. Випуск 89: частина 3. С. 423–431.
10. Лоскутов Т.О. Предмет регулювання кримінального процесуального права: монографія. Київ: Юридичний світ, 2016. 416 с.